

B 103

D5

V.2

1856

Philosophi autem qui vocantur, si qua forte vera et fides nostrae accomodata dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam in usum nostrum vindicanda.

S. AUGUSTINUS, lib. 2. de *Doctrina christiana* cap. 40 n. 60.

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

INSTITUTIONES ETHICAE

SIVE

PHILOSOPHIAE MORALIS.

PROOEMIUM.

PARS illa rationalis philosophiae, quae circa bonum morale versatur, legesque considerat a quibus publica totius humanae societatis, vel privata individuorum felicitas, morumque debita conformatio pendet; *Juris naturalis publici et privati scientia* seu *philosophia moralis* nuncupatur, sicut solet innui in generali totius philosophiae adumbratione (1). Praejacta definitioni ejus amplior descriptio, ostendit eam esse satis aptam, caeterisque tradi solitis consentientem, cum et rei definiendae naturam sufficienter determinet, et totius tractationis summam implicite praeconti-

(1) Vide vol. 4. pag. 4. nostrae Logicae et Metaphysicae, Definitio haec nostra quamvis explicite non experimat philosophiam moralem esse scientiam practicam sicut aliae quaedam definitiones faciunt, e. g. *ista scientia practica quae circa actus humanos ad honestatem dirigendos versatur.* vel haec alia, *scientia principia inquirens et praecepta tradens, quibus liberae hominum actiones ad honestatem, et per consequens ad felicitatem diriguntur juxta regulam rectae rationis lumine manifestatam,* est tamen sufficiens, cum talis explicita mentio non sit necessaria, quando id per se et ex rei natura jam patet; et aliunde hujusmodi definitio magis sit consentanea rationi illi sive methodo, qua a recentioribus auctoribus pars haec philosophia rationalis tradi solet.

009695

neat. Et sane, pars haec philosophiae rationalis ejusque studium, sita non sunt in mera principiorum moralitatis contemplatione, sed diriguntur ad habitum seu facilitatem quamdam naturaliter et recto rationis usu comparandam; ex quo ad normam eorundem moralium principiorum liberas hominum actiones pro opportunitate exigamus, deque eorum bonitate vel malitia, honestate vel turpitudine etc. dijudicemus; quod cum fiat, ex universalibus, evidentibus et indubiis principiis, conclusiones seu applicationes ad casus vel notiones minus universales eruendo, manifestum est: 1°; eam esse veri nominis *scientiam*, licet actiones quas instar materiae considerat sint in se contingentes ac variables, praesertim si addas, eandem debere esse genericam rationem partis ac totius (1): 2°; eam esse *scientiam practicam*, nam et ratione principiorum, et applicationis eorundem, magis ad operationem, quam ad veritatis contemplationem respectum habet: 3°; ejus finem et *objectum remotum* esse bonum praesertim morale, hoc namque tamquam terminum jus naturale pro complexu legum naturalium acceptum, diversaque officia exinde manantia respiciunt; *objectum* vero *proximum* esse ipsas liberas hominum actiones *elicitas*, et *imperatas*, seu potius earundem actionum ad normam legum moralium informationem, et institutionem, id est, rectitudinem morum. Porro *proprie dicti* hominum *mores* (2) aliud non sunt quam habitus quidam constantes ex iteratis actibus acquisiti, ac veluti cum ipsa natura identificati, qui reddunt eos expeditos ad ponendas legibus moralitatis conformes vel difformes actiones, quae ipsos *externos mores* bonos, scilicet, vel pravos referunt; atque hinc ab etymologia vocis $\epsilon\theta\omicron\varsigma$, originem traxit ipsum nomen *Ethicae* seu moralis philosophiae.

Actionum humanarum ad normam legum moralium ins-

(1) In comperto est apud omnes philosophiam praesertim rationalem esse scientiam; philosophiam vero moralem esse partem ejusdem rationalis philosophiae nemo dubitat. Quomodo contingentia objecti non adimat veram scientiae rationem et appellationem, vide si vacat. Vol 1 pag. 5 notam 1.

(2) Sunt et aliae harum vocum *mos* vel *mores* acceptiones, scilicet, dum ad indicandam quamlibet consuetudinem vel praxim aliquid faciendi, aut etiam modum se gerendi et operandi provenientem a constantia legum physicarum vel instinctu quodam naturae animalis adhibentur; sic more suo plantae flores et fructus producere, aves nidificare, canes latrare etc. dicuntur.

titutio seu morum informatio, quam sibi pro objecto *moralis* philosophia assumit, ejus in primis utilitatem sufficienter manifestat; pluris namque interest, majorisque emolumentum esse cencetur ab omnibus recte sapientibus studium earum rerum, quae moralis, quam quae physici ordinis ornamentum, perfectionemque constituunt. Evincit quoque ejusdem moralem necessitatem, quamvis enim omnes natura duce ac sponte experiamur in nobis *sensum* quemdam *moralem* (1) seu rationalis naturae instinctum, (quod Aristoteli, Tullio, caeterisque etiam antiquioribus non erat ignotum) cum animus, sicut videre est in pueris ac rudioribus adultis, antequam exactam legum moralium notionem efformet, incipiat jam in quibusdam singularibus actionibus alias approbare improbare alias, veracitatem e. g. bonam, mendaciunt turpe judicando, vel saltem de morali bonitate gaudium, de turpitudine aversionem quamdam manifestando; quin etiam usu quodam ac diuturniori experientia, et perfectiori rationis evolutione accedente plurimum veritatum moralium experimentalem cognitionem acquirere valeat; hic tamen *moralis sensus*, seu primitiva quarundam operationum approbatio vel improbatio, nequit *per se* esse absoluta ac indubia nostrarum moralium actionum regula, nisi recto rationis usu ac institutione ad normam universalium principiorum primitiva illa judicia vera secernantur a falsis quae ob ignorantiam, desidiam, aliasque pravas animi cupiditates, et morum corruptionem saepissime illis sociantur. Quod profecto innuit talis institutionis et studii necessitatem ad faciliorem tutioremque moralium actionum directionem.

Hinc autem minime inferas velim moralem philosophiam ejusque studium esse per se sufficiens medium ad rectam morum institutionem vel emendationem, perfectionemque humani generis, et ejus finis certam assecutionem. Neminem namque latere potest, hoc sibi munus potissimum vindicare, illoque felicius ac tutius fungi Religionem superne revelatam, sanctissimamque instituendae vitae rationem, ac morum praecepta e sacris litteris, sanctorumque patrum coelesti doctrina praecipue hauriri, philosophos vero et philosophiam etiam moralem superna revelatione non suffultam, utpote nec ab omni erroris labe immunem, nec omni hominum sta-

(1) De sensu morali cujus multiplex est significatio, apposite inferius loquimur 4 part. artic. ult.

tui, indole, ac conditioni ac comodatum, id nunquam praestitisse, nec morali, ut vocant, potentia praestare potuisse (1).

Quia porro homo in suis moralibus actionibus, ex implicita saltem et interpretativa finis sui ultimi seu felicitatis intentione operatur, patet cur noster moralis philosophiae Tractatus sumat necesse est initium a quaestione de felicitate seu ultimo hominis fine, quam deinde excipient quaestiones de actibus humanis generice spectatis, de regula seu norma naturali eorumdem actuum, de statu hominis sociali ac civili, et de officiis ab eadem norma seu lege naturali manantibus; postremo demum loco de actibus humanis in particulari, seu potius de eorum qualitatibus, ut sunt virtutes et mentis affectus, loquemur, ne videlicet graviores quaestiones ad exitum scholastici anni dilatas, minori quam par est studio et leviter dumtaxat instituere, vel etiam omittere contingat. Haud me latet, pauca eaque lectissima, facillique via et ratione, philosophari incipientibus esse proponenda, quare Tractatus hic noster brevior et exilior erit quam ut iis satis facere possit, qui paulo profundius sunt in hac scientia versati; si itaque is unquam in eorum manus deveniat, meminerit quaeso, nos adolescentes instituendos suscepisse, non doctos: eos autem satis instituisse arbitramur, ubi primis utilium rerum rudimentis imbuerimus.

Quod autem spectat auctores et progressum moralis philosophiae, ex animadversione superius facta facile colligitur, non esse indiscriminatim asserendum cum de Bonaldio (2), antiquos philosophos eorumque moralem doctrinam praefendam esse recentioribus, nisi antiquorum philosophorum nomine veniant primi Christiani philosophi simulque Patres Ecclesiae, Justinus, scilicet, Basilius, Chrysostomus, Augustinus, Gregorius, S. Thomas aliique; hi namque superno divinae revelationis lumine collustrati non solum summorum ethnicorum, ut Senecae Socratis Platonis Aristotelis, Epicteti, aliorumque moralem philosophiam emendarunt, perfeceruntque, sed etiam quoad eorum moralem doctrinam vel ex solis naturalibus principiis deductam, parem haud agnoscunt inter ipsa saeculi elapsi heterodoxorum lumina, ut sunt Grotius, Pufendorfius, Thomasius, Buddeus, Burlamaquius, etc.

(1) Moralem hanc insufficientiam rationis ac philosophiae humanae circa ipsum principalissimum naturale officium, quale est cultus Deo debitus, inferius in part. 4, cap. 1. art. 3. ostendemus.

(2) Tom. 1. *Mélange Littéraire*. p. 104. art. de la Philos. moral. etc.

qui sibi impudenter Juris naturae instaurationem arrogant. Id vero vel ex ipsa scriptorum protestantium dissensione circa hanc praecminentiam sibi vindicandam luculenter colligitur. Et sane, quis inter protestantes aequius sibi vindicet lauream tanto debitam facinori nisi unus Grotius? Grotius enim primus, si eis fides sit habenda, disciplinam hanc e tenebris eduxit, acerrimoque ingenio et omnigena eruditionis suppellectile instructus, quod mente conceperat opus executioni mandavit. Haec aliaque oppido nobiliora de Grotio protestantes. Atqui iidem grotianum opus velut imperfectum et mancum, quodque secundis curis emendari nequeat, saepissime traducunt. Stat ergo palma Pufendorfio. Obnititur Thomasius, atque omnia miscet, ut cunctis persuadeat, vix ac ne vix quidem mediocriter compertam fuisse Pufendorfio moralem disciplinam. Ipse ergo Thomasius chororum ducet. Negat Wolfius, quandoquidem ipse omnium primus saeculo tandem decimo octavo moralem doctrinam tenebris adhuc involutam maximo nisu in lucem protulit. Atqui illam Wolfius non illustravit sed contenebravit, non statuit sed evertit, si Jacobo Langio fidem adhibeamus. His vero tantum positus, quis istis hominibus inventae absolutaeque moralis doctrinae laudem tribuet, aut eosdem venerandis Ecclesiae Patribus praeferre audebit?

Barbeyraco et Thomasio contra Ecclesiae Patres nimis debacchantibus opponi potest testimonium auctoris fidei minime dubiae scilicet Buddei (1), ita disserentis. „Saepius ab antiquissimis Ecclesiae doctoribus de juris naturalis capitibus haud perfunctorie sermo instituitur. *Basilium Magnum*, *Gregorium Nazianzenum*, ipsumque *Chrysostomum* non tantum graecae, sed universae, quacumque patet, Ecclesiae summum decus evolvat, legat, scrutetur, cui dubium forte ambiguumque id quod a me asseritur, videtur. Hos ingenio acri judicio singulare juris hujus quaestiones, quoties eas attingerent, attigerunt autem saepius, expedivisse constat, et ipse *Ugo Grotius* restaurator hujus philosophiae felicissimus tum demum et pondus et robur, et lucem insignem se assertis suis consiliare posse, si praesulum horum auctoritate sententiam suam muniret, fuerit opinatus. *Ambrosius* qui plane ad *Tullii* exemplum tres de Officiis libros composuit, quanta solertia in hac doctrinae parte fuerit versatus nemo, puto, ignorat, aut si ignorat, *Ioannem Henricum Boeclerum* adeat velim, qui in praefatione ad hosce *Am-*

(1) *Histor. Juris Naturae* § IX.

«*brocii* libros, quanti istius viri labor sit faciendus, omnes e-
«docuit.» Vide quoque Michaellem Foerschium [1].

Absone autem prorsus iidem protestantium scriptores de
inscitia aut ignorantia juris naturalis coarguunt catholicos
doctores, quos injuriae gratia scholasticos nominant. Qua
in re vel ipsius Grotii testimonio satis refelli possunt; ipse
namque haec proferre non dubitat (2): *Scholastici quantum
ingenio valeant, saepe ostendunt. Sed in infelicia, et artium
bonarum ignara saecula inciderunt: quominus mirum, si in-
ter multa laudanda, aliqua et condonanda sunt. Tamen ubi
in re morum consentiunt, vix est, ut errent, quippe perspi-
caces admodum ad ea videnda quae in aliorum dictis repre-
hendi possunt, in quo ipso tamen diversa tuendi studio lauda-
bile praebent modestiae exemplum rationibus inter se certan-
tes, non, qui mos nuper adeo litteras inquinare coepit, con-
viciis turpi foetu impotentis animi.* Quid quod, memora-
tum et celebre Grotii opus quidquid boni continet, illud velut
a fonte a catholicis doctoribus, quales sunt e. g. Dominicus
Soto, Molina, Suarez etc, derivavit; quos etiam passim ad
margines indigitat. Ostendant praeterea protestantium scrip-
tores vel unicum moralis doctrinae caput ab eorum doctori-
bus inventum vel exornatum, quod non fuerat a catholicis
jam in antecessum traditum. Wolfius quoque opibus scho-
lasticorum dives factus est, ut insipienti ejus practicam phi-
losophiam facile patere potest. Insaniunt itaque contrarium
opinantes Pufendorfius (3), Buddeus (4) Tomasius [5], Scheir-
schmidius (6), Fleischierus [7], quin et ipse Heineccius [8].
Vide quae hac de re egregie et uberrime disserit Joan. Franc.
Finetti (9).

Hanc protestantium in catholicos doctores qui Grotium
praecesserunt calumniam nunc temporis etiam repetit recen-

(1) In *Dissertatione* de philosophia morali et jurisprudentia
naturali christiana veterum Ecclesiae doctorum, in qua Clementis
Alexandrini, Gregorii Nisseni, Lactantii, et Augustini praeclara
ad rem exhibet exempla.

(2) *De jure belli et pacis*. Prolegomen. n. 52.

(3) *De jure Natur. et Gent.* Praef. edit. Lips. 1744.

[4] *Hist. juris Natur.* § XI.

(5) *Hist. jur. Natur.* cap. 3, § 11.

(6) Praefat. in *Element. juris Natur.*

(7) Praefat. *Instit. juris Natur. et Gent.*

(8) *Element. juris Natur.* Praef. edit. Venet.

(9) *De princip. jur. Natur. et Gent.* tom. 1. lib. 1. per to-
tum.

tissimus auctor, haud scio utrum protestans aut deista an ve-
ro utrumque simul, H. Ahrens (1) in libera Universitate
Bruxellensi Juris naturalis professor. Oleum autem prorsus
et operam perdes, si his catholicis doctoribus quempiam
parem velles invenire inter insanum saeculi decimi octavi
materialistarum vel deistarum philosophorum [quales sunt
Helvetius, Tracy, Condorcet, Diderot, Voltaire, Rousseau
etc.] agmen, quod ne cum sapientioribus quidem ethnicis
absque injuria possit comparari. Ex nostris recentioribus
in exornanda morali philosophia laudabile studium et ope-
ram navarunt, Finetti, Gerdil, Spedalieri, Zallinger, Murato-
ri, Stellini, Piccadori, Galluppi, Rosmini, Pacetti, aliique.

PARS PRIMA

DE FELICITATE SEU ULTIMO HOMINIS FINE, ET ACTIBUS
HUMANIS GENERICE SPECTATIS.

1. Inter omnia hujus aspectabilis mundi entia, necessi-
tate eorum constitutionis in proprium finem directa, solus
homo utpote *rationalis* se ipsum in finem dirigit, atque
propter finem operatur, cum hoc perceptionem illius quod
tantum futurum est, et relationis mediorum cum fine requi-
rat: finis praeterea in actibus humanis praesertim mora-
libus principalis est motor et causa, hinc patet quaestiones
hujus partis nostri tractatus magnum inter se habere nexum,
praesertim si advertas quae Tullius de fine hominis seu
summo bono praeclare dixit (2): *Hoc enim constituto, in
Philosophia constituta sunt omnia.... summum autem bo-
num si ignoretur, vivendi rationem ignorare necesse est. Ex
quo tantus error consequitur, ut quem in portum se reci-
piant, scire non possint. Cognitis autem rerum finibus,
cum intelligitur quid sit, et bonorum extremum et malorum,
inventa vitae via est, conformatioque omnium officiorum.*

(1) *Cour de Droit Naturel ou de Philosophie du Droit* Bru-
xeles 1838 et 1840, ubi 1re livraison pag. 66. haec habet: *La phi-
losophie scolastique du moyen âge a fait faire peu de progrès au
Droit naturel, dont les principes, au lieu d'être rationnellement
développés, furent subordonnés à des dogmes religieux vagues et
souvent confus.*

(2) *De Finibus* lib. 5. cap. 6.